

Hilary Mantel | paper de vidre

Hilary Mantel

l'avançat

Hilary Mantel és una de les autores britàniques més importants del panorama contemporani, mai publicada en català fins ara. Ha escrit nou novel·les i ha guanyat diversos premis, entre ells el prestigiós Premi Booker, que li ha estat atorgat dues vegades. Escriu a *The New York Times*, *The Times* i *The New York Review of Books*. Viu a Anglaterra.

El conte que publiquem en avançament editorial, «Coma», és del recull *L'assassinat de Margaret Thatcher*, publicat recentment per L'Altra Editorial, i traduït per Ferran Ràfols.

Coma

Ara veig la Mary Joplin ajupint-se als matolls amb els genolls separats i el vestit tibant-li entre les cuixes. En plena calorada d'estiu (que era aleshores) la Mary estava encostipada i es fregava la punta enlairada del nas amb el dors de la mà, meditativament, i inspeccionava el rastre lluent de cargol que hi quedava. Ens ajupíem totes dues en aquella herba que ens arribava fins a les orelles i ens feia pessigolles: una herba que, passat el pic de l'estiu, deixava de fer pessigolles i començava a esgarrapar i ens deixava marques blanques, com l'art d'alguna tribu primitiva, a les cames nues. A vegades ens alçàvem plegades, com si ens estiressin amb cordills invisibles. Solcàvem l'herbei aspre i de mica en mica ens acostàvem al lloc on sabíem que anàvem i on sabíem que no havíem d'anar. I llavors, com si obeïssim a un senyal predestinat, ens tornàvem a capbussar per ser mig invisibles si Déu mirava els camps.

Enterrades a l'herba, parlàvem: jo monosil·làbica, cauta, vuit anys, amb uns

pantalons curts de quadres blancs i blaus que m'anaven petits i que l'any anterior m'havien anat bé; la Mary amb els seus braços torrats, les ròtules com platets de cafè fets d'os, les cames plenes de blaus, la riulla burleta, el riure franc o per sota el nas. Una mà desconeguda, potser la seva, li havia posat un llaç blanc i tort a les cues de rata; quan arribava la tarda el llaç s'havia decantat del tot i el seu cap semblava un paquet mal embolicat. La Mary Joplin em feia preguntes:

—Sou rics?

Em va sobresaltar.

—No ho crec. Diria que som normals. Sou rics, vosaltres?

Va reflexionar. Em va somriure com si ara fóssim iguals.

—Nosaltres també som normals.

La pobresa volia dir uns ulls blaus alçats i un platet per pidolar. Els nens de la caritat. Anaves amb la roba plena de pedaços de colors. Als contes de fades il·lustrats vivies al bosc sota teulades gotejants, amb el sostre de palla. Tenies un cabàs recobert amb una tela de patchwork i l'agafaves per sortir a veure l'àvia. La casa on vivies estava feta de pastís.

Quan m'enviaven a veure l'àvia ho feia amb les mans buides, i m'hi enviaven només perquè li fes companyia. No sabia què volia dir, això. A vegades em quedava mirant fixament la paret fins que ella em deixava tornar a casa. A vegades em deixava desgranar pèsols. A vegades em feia aguantar la llana mentre ella feia el cabdell. Si deixava caure els canells em renyava i em deia que parés atenció. Quan li deia que estava cansada, em deia que jo no sabia què volia dir aquesta paraula. Ja m'ho ensenyaria ella, el que era estar cansada, deia. Anava murmurant: cansada, ja li ensenyaré jo qui està cansada, la cansaré d'un bon ventallot.

Quan afluixava els canells i no parava atenció era perquè pensava en la Mary Joplin. Sabia que no havia d'esmentar el seu nom, i la pressió de no poder-la esmentar feia que en la meva imaginació fos plana i llisa, atenuada, famèlica, com una ombra de si mateixa, de tal manera que quan no estàvem juntes no estava segura de si existia. Però l'endemà, amb la primera claror del matí, dreta a la porta de casa veia la Mary recolzada a l'edifici del davant, amb un somriure despectiu, gratant-se sota el vestit, i ella em treia la llengua i l'estirava tant com podia.

Si la mare mirava a fora també la veuria; o potser no.

Aquelles tardes remoroses, ensonyades, el nostre vagareig tenia un propòsit velat i de mica en mica ens anàvem acostant a la casa dels Hathaway. Aleshores jo no em deia així, i fins aquell estiu no havia descobert que existia; era com si s'hagués materialitzat en plena infància, a mesura que els nostres confins s'eixamplaven, que ens allunyàvem més i més del centre del poble. La Mary l'havia trobada abans que jo. S'alçava tota sola, sense cap altra casa adossada, i sabíem sense haver-ho de discutir que era una casa de rics; feta de pedra, amb una torre circular elevada, s'alçava entre els jardins envoltada d'una paret, tot i que no era prou alta que no ens hi poguéssim enfilars: deixar-nos caure suaument, entre els matolls de l'altra banda. Des d'allà

vèiem que els llits de roses del jardí s'havien calcinat en forma d'ampul·les feixugues i marrons sobre la tija. La gespa estava cremada. Hi havia unes finestres allargades refulgents i, al lateral de la casa, per la banda per on ens hi acostàvem, una veranda, llotja o terrassa; no tenia cap paraula per dir-ho, i preguntar-ho a la Mary no hauria servit de res.

Mentre avançàvem camp a través, em va dir:

—El papa em diu, Mary, ets una bleda rematada, ho sabies? Diu, quan et van fer a tu, maca, van trencar el motllo. Diu, no saps distingir un ou d'una castanya.

Aquell primer dia a la casa dels Hathaway, refugiades en la profunditat dels matolls, vam esperar que els rics sortissin d'aquelles finestres refulgents que també eren portes; esperàvem a veure quines accions durien a terme. La Mary Joplin em va xiuxiuejar:

—No sap avon ets, ta mare.

—Home, la teva tampoc.

Amb el pas de la tarda la Mary es va fer un clot o un niu. Es va instal·lar còmodament sota un matoll.

—Si hagués sabut que seria tan avorrit m'hauria portat el llibre de la biblioteca.

La Mary joguinejava amb brins d'herba, a estones cantussejava.

—El meu papa diu, Mary, posa bona cara o aniràs al reformatori.

—I això què és?

—Un lloc on et peguen cada dia.

—I què has fet?

—Res, et peguen i prou.

Em vaig arronsar d'espatlles. Semblava molt probable.

—I et peguen els caps de setmana o només els dies de cada dia ?

Tenia son. La resposta no m'interessava gaire.

—Et poses a la fila —va dir la Mary—. I quan et toca... —La Mary clavava un bastonet a terra.— Quan et toca, Kitty, tenen un garrot molt gros i et foten unes hòsties fins que et cagues en tot. Et piquen al cap fins que et surt el cervell regalimant.

La conversa es va estroncar: manca d'interès per part meva. Al cap d'una estona, les cames, que tenia plegades sota el cos, em van començar a fer mal i vaig tenir rampes. Movia el cos tota irritada, i vaig assenyalar la casa amb el cap.

—Quanta estona ens hem d'esperar?

La Mary cantussejava. Feia un forat amb el bastonet.

—Ajunta les cames, Mary —li vaig dir—. És de mala educació, seure així.

—Escolta —em va dir—, jo he estat aquí quan les nenes com tu ja sou al llit. He vist el que hi ha en aquesta casa.

Ara jo tornava a estar desperta.

—Què hi tenen?

—Una cosa que no sabries dir —va dir la Mary Joplin.

—Quina mena de cosa?

—Embolicada amb una manta.

—És un animal?

La Mary se'n va burlar.

—Un animal, diu. Un animal, quin animal s'embolica amb una manta?

—Un gos el podries embolicar amb una manta. Encara que no el tapessis gaire bé.

Sentia que el que deia era cert, volia insistir, se'm va escalfar la cara.

—No és un gos, no, no, no. —La Mary allargassava les paraules, m'amagava el seu secret.— Perquè té braços.

—Doncs llavors és humà.

—Però no té forma humana.

Em desesperava.

—Quina forma té?

La Mary va rumiar.

—Una coma —va dir lentament—. Una coma, saps, el que hi ha als llibres?

Després d'això no hi va haver manera de treure-li res més.

—Només t'has d'esperar —va dir— si el vols veure, i si realment vols t'esperaràs i si realment no vols pots fotre el cap i t'ho perdràs, i ho veuré jo tota sola.

Al cap d'una estona vaig dir:

—No em puc quedar tota la nit aquí esperant una coma. M'he saltat el sopar.

—Tant se'ls en donarà —va dir la Mary.

Tenia raó. Vaig tornar tard i ningú va dir res. A finals de juliol, l'estiu havia diluït els

adults i els havia deixat sense fermesa. Quan la mare em va veure se li van entelar els ulls, com si jo representés un esforç afegit. Si et tiraves el suc de grosella negra per sobre et quedaves amb les taques enganxifoses. Vivies entre el sotabosc i l'herba alta amb els peus llardosos i la cara bruta, i cada dia un sol com el que dibuixen els nens cremava en un cel esblanqueït per la calor. Al fil d'estendre, la roba penjava com un seguit de banderes de rendició. La claror durava fins ben entrat al vespre, i acabava amb la caiguda de la rosada i un crepuscle nu. Quan finalment et cridaven a casa t'asseies sota el llum elèctric i t'arrencaves la pell cremada a tires o en volants. Notaves vagament com si els braços i les cames se't rostissin molt endins, però quan et pelaves com una fruita no senties res. Quan tenies son t'enviaven al llit, però la calor dels llençols t'irritava la pell i et tornava a despertar. Et quedaves desperta al llit, passant-te les ungles sobre les picades dels insectes. A l'herba alta on t'ajupies esperant el moment adient per saltar la paret hi havia alguna cosa que picava; n'hi havia una altra que et clavava el fibló, potser mentre esperaves, espiant, entre els matolls. Només amb la primera llum del dia venia un punt de fred i l'aire era clar com l'aigua.

I en aquella llum clara del matí entraves tota tranquil·la a la cuina i deies, com aquell qui res:

—Sabeu que hi ha una casa, allà més amunt del cementiri, que hi viuen uns rics? Tenen hivernacles.

En aquell moment la meva tieta era a la cuina. Posava cereals en un plat i uns quants van caure a fora quan va alçar els ulls. Va mirar a la mare i entre elles dues va circular un secret, en un parpelleig, una caiguda dels llavis.

—Vols dir els Hathaway —va dir la mare—. No en parlis, d'això. —Gairebé semblava que provés d'entabonar-me.— Prou pena tenen sense nenes que enraonin.

—Quina pena...? —preguntava jo, quan la mare es va inflamar com un encenedor de gas.

—És allà, on eres? Espero que no hi hakis anat amb la Mary Joplin. Perquè si et veig jugar amb la Mary Joplin t'escorxaré de viu en viu. T'avisó, i sóc una dona de paraula.

—No hi vaig amb la Mary —vaig mentir, amb fluïdesa i ràpidament—. La Mary no es troba bé.

—Que té?

Vaig dir el primer que em va passar pel cap:

—La tinya.

La tieta va ofegar una riallada.

—Sarna. Llémene. Polls. Puces. —Hi havia un plaer en aquell dolç enfilall.

—Res d'això em sorprendria gens —va dir la tieta—. L'únic que em sorprendria seria que la Sheila Joplin tingués la petita barjaula a casa un sol dia de la seva vida. Viuen com animals, ja t'ho dic. No tenen ni llençols, saps?

—Almenys els animals se'n van de casa —va dir la mare—. Els Joplin no se'n van mai. Cada vegada n'hi ha més i més que viuen apilats i gratant-se com porcs.

—Es barallen, els porcs? —vaig dir. Però em van ignorar. Reproduïen un incident famós d'abans que jo nasqués. Per pietat, una dona va dur una cassola plena d'estofat a la senyora Joplin, i ella, en comptes del «no gràcies» de cortesia, va escopir-hi a dins.

La meva tieta, enrojolada, reencarnava el dolor de la dona de l'estofat; la història era fresca com si no l'hagués explicada mai. La mare va intervenir entonant en decrescendo les paraules que tancaven la història: «I així el va fer malbé per a la pobra ànima que l'havia fet i per a qualsevol pobra ànima que se l'hauria pogut menjar després».

Amén. En sentir el final em vaig esquitllar. La Mary, com si l'hagués encesa amb un interruptor, era a fora, inspeccionant el cel amb la mirada, esperant-me.

—Has esmorzat? —em va preguntar.

—No.

Inútil preguntar-ho a la Mary.

—Tinc diners per comprar toffees —vaig dir.

Si no fos per la persistència de la història sobre la Sheila Joplin i l'estofat, de gran hauria acabat pensant que l'havia somiada, la Mary. Però al poble encara l'expliquen i riuen; s'ha desvinculat completament del fàstic inicial. Quina sort, que el temps ens faci aquest favor. Ens esquitxa amb benediccions com si fossin pols de fada.

Aquell matí, abans de desfilars m'havia tombat, emmarcada per la porta de la cuina.

—La Mary té larves de mosca —havia dit—. Té cucs. La tieta xisclava de riure.

Va venir l'agost i recordo les graelles buides, l'asfalt bullent a les carreteres i les tires per enganxar mosques, d'un groc vidriat atapeït de preses, que penjaven flonjament a la finestra de la botiga de la cantonada. Trons a la llunyania cada tarda, i la mare que deia: «Demà es trencarà», com si l'estiu fos un bol esberlat i nosaltres fóssim a sota. Però no es va trencar mai. Coloms acalorats es barallaven pel carrer. La mare i la tieta afirmaven que «el te refresca», que era una falsedat evident, però elles n'engolien litres i litres empeses per aquella creença inútil. «És el meu únic plaer», deia la mare. Totes dues s'escarxofaven en gandules, amb les cames blanques cap enfora. Agafaven les cigarretes amb el puny, com els homes, i el fum se'ls escolava entre els dits. Ningú es fixava en quan entraves i sorties. No necessitaves menjar; compraves un gelat de pal de la botiga: el motor de la nevera gemegava.

No recordo les caminades amb la Mary Joplin, però féssim la volta que féssim, a les cinc en punt sempre acabàvem pels volts de la casa dels Hathaway. Sí que recordo la sensació del front contra la pedra de la paret abans que la saltéssim. Recordo la sorreta fina a les sandàlies, recordo que la buidava però que tornava a aparèixer, enganxada a les plantes dels peus. Recordo el tacte de cuir de les fulles dels matolls al

lloc on fèiem el clot, la manera com els seus dits enguantats m'exploraven suaument la cara. La conversa de la Mary em brunzia a les orelles: i mon pare diu, i ma mare diu... Era al capvespre, prometia, quan es ponia el sol, que la coma, que jurava que era humana, es revelaria. Aquell estiu, cada cop que provava de llegir la lletra s'esvaïa. El cap sortia volant sobre els camps, el cervell acariciava la forma de la Mary, la boca somrient, la cara bruta, la camisa que li pujava pel pit i ensenyava les costelles plenes de clapes. Em semblava una noia plena d'ombra, ensenyava el que no havia d'ensenyar, però després de cop i volta s'estirava avall la màniga, espantada per un contacte i s'emmurriava si la burxaves amb el colze: s'arronsava. La seva conversa s'esplaiava, ensopida, en els destins que et podien esperar: pallisses, desllorigaments, escorxaments. Jo només podia pensar en el que m'havia d'ensenyar. I m'havia preparat la defensa per endavant, la defensa per si algú em veia papallonejant al mig del camp. Havia sortit a puntuar, diria. Havia sortir a puntuar, a buscar una coma. Tota sola, i no pas amb la Mary Joplin.

O sigui que em devia quedar fins força tard allà enterrada entre els matolls, perquè estava endormiscada i em queia el cap. La Mary em va revifar el colze; em vaig despertar d'un bot, amb la boca seca, i si ella no m'hagués plantat la mà a la boca hauria cridat. «Mira». El sol estava més baix, l'aire era suau. A la casa havien encès un llum, rere les finestres allargades. Se'n va obrir una i vam observar: primer una meitat de la finestra; una pausa, i després l'altra. Alguna cosa va treure el nas i va aparèixer al nostre camp de visió: era una cadira de rodes allargada, l'empenyia una senyora; el que hi havia a la cadira semblava només una forma fosca i amortallada, i la vista se me'n va anar al seu vestit planxat de flors, a la forma compacta de la permanent que duia; no estàvem prou a prop per olorar-la, però em vaig imaginar que duia perfum, colònia. Era com si la llum de la casa ballés amb ella, alegre, en direcció a la terrassa. Movia la boca: parlava, somreïa, al farcell inert que empenyia. Va col·locar la cadira, i va triar el lloc amb cura, com si hi hagués alguna marca que conegués bé. Va mirar al voltant, va tombar la galta cap a la llum delicada i minvant, i després es va ajupir per col·locar una nova capa al cap del farcell, una mena de vànova o xal: amb aquest temps?

—Mira com l'embolica —em va vocalitzar la Mary movent la boca.

Ho vaig veure; també vaig veure l'expressió de la Mary, perduda i àvida, les dues coses alhora. La dona es va tombar donant un últim copet a les mantes i vam sentir el repic dels talons mentre anava al finestral i es fonia amb la claror de dintre.

—Intenta veure-ho. Salta —vaig esperonar la Mary. Ella era més alta que jo. Va saltar una, dues, tres vegades, i cada vegada va tornar a aterrar amb un cop sord i un petit gruny; volíem saber què hi havia dins la casa. La Mary va bascular per descansar el cos; va caure un altre cop de genolls; ens conformaríem amb el que poguéssim; vam estudiar el farcell, estès perquè l'inspeccionéssim. Sota les mantes, semblava que aquella forma s'arriessés; el cap, recobert amb un xal, era ample i li queia. És com una coma, té raó: aquell cos com un gargot, aquell cap.

—Fes-li un soroll, Mary —vaig dir.

—No m'atreveixo —va dir ella.

O sigui que vaig ser jo la que, des de la seguretat dels matolls, vaig bordar com un gos.

Vaig veure que el cap penjant es tombava, però no vaig veure-hi cara, i tot seguit les ombres de la terrassa van vibrar i entre els grans testos de les falgueres va aparèixer la dona del vestit de flors que es va fer visera amb la mà i ens va mirar directament però no ens va veure. Va inclinar molt el cos cap al farcell, cap a aquella larva allargassada, i va parlar; va alçar els ulls com si calculés l'angle del sol ponent; va fer un pas enrere, va posar les mans a les nanses de la cadira i amb un balanceig suau la va fer maniobrar, la va fer bascular enrere i la va inclinar, deixant-la de tal manera que el cap de la coma quedés alçat a l'última escalfor; al mateix moment, mentre s'ajupia una vegada més i xiuxiuejava, li va treure el xal.

I vam veure... res; vam veure una cosa que encara no havia esdevingut, no una cara sinó potser, vaig pensar, quan vaig pensar-hi després, potser el punt de partida d'una cara, potser la noció aproximativa d'una cara, com la de Déu quan provava de formar-nos; no tenia trets, no tenia significat, i semblava que la carn s'escapés de l'os. Em vaig posar la mà a la boca i em vaig arronsar, vaig encongir-me fins a caure de genolls. «Silenci, tu». La Mary va llançar el puny contra mi. Em va encertar dolorosament. Llàgrimes mecàniques, propulsades pel cop, em van venir als ulls.

Però un cop eixugades, em vaig aixecar, amb una curiositat que era un ham a les entranyes, i vaig veure la coma tota sola a la terrassa. La senyora havia tornat a entrar a casa. Vaig xiuxiuejar a la Mary: «Sap parlar?». Vaig entendre, ara sí que vaig entendre del tot el que volia dir la mare quan deia que prou pena hi tenien, a la casa dels rics. Allotjar una criatura com aquella! Ser amable amb la coma, embolicar-la amb mantes... La Mary va dir: «Li tiraré una pedra i ja ho veurem, si pot parlar».

Es va posar la mà a la butxaca i en va treure un còdol gros i llis, com si l'acabés d'agafar de la costa, de la riba. No l'havia trobat aquí, o sigui que devia haver vingut preparada. M'agrada pensar que li vaig posar la mà al canell, que li vaig dir «Mary...». Però potser no. Es va aixecar des del seu amagatall, va fer un únic crit i va deixar anar el còdol. Va apuntar bé, gairebé. Vam sentir que el còdol picava contra la cadira, i immediatament un crit sord que no semblava una veu humana, que semblava una altra cosa.

—Ostres, l'he encertat —va dir la Mary. Per un moment, es va quedar dempeus, alta i enrojolada. Després es va ajupir, va caure a plom, amb un cruixit, al meu costat. En aquell moment, les formes vesprals de la terrassa, serenes, es van trencar i separar. La senyora va arribar amb pas ràpid, s'afanyava entre les ombres altes i arquejades que el jardí projectava sobre la casa, l'ombra de les portes i els enreixats, de les glorietses amb les roses fetes malbé. Ara les flors del vestit havien perdut els seus pètals s'havien deixat en la nit. La dona va córrer les poques passes que la separaven de la cadira de rodes, es va aturar mig segon amb la mà aletejant sobre el cap de la coma, i després va moure brusquement el cap en direcció a la casa i va bramar, amb veu ronca : «Porteu-me una llanterna!». Aquella veu ronca em va sobtar, venint d'una gola que semblava que havia de parrupar com una tórtora, com un colom; però després es va tornar a girar, i l'últim que vaig veure abans que sortíssim corrent va ser que s'acotava cap a la coma i passava el xal amb molta tendresa sobre el crani que es lamentava.

Al setembre la Mary no era a l'escola. Jo esperava que aquell any aniríem a la mateixa classe, perquè jo havia passat de curs i tot i que ella tenia deu anys tothom sabia que

no passava mai de curs, que es quedava sempre encallada allà on era. No vaig preguntar per ella a casa, perquè ara que el sol s'havia preparat per a l'hivern i que jo estava ben segellada dins la meva pell sabia que si m'escorxaven de viu en viu em faria mal, i la mare, com havia dit, era una dona de paraula. Si t'arrenquen la pell, pensava almenys es cuiden de tu. T'adormen dins d'unes mantes a la terrassa, et parlen amb veu suau i et posen de cara al sol. Recordava l'avidesa a la cara de la Mary, i en part l'entenia, però només en part. Si et passaves el dia intentant entendre què havia passat quan tu tenies vuit anys i la Mary Joplin en tenia deu, acabaries malgastant els teus anys productius trenant filferro espinós.

Aquella tardor, una nena gran em va dir :

—Se n'ha anat a una altra escola.

—Reformatori?

—Què?

—És un reformatori?

—No, ha anat a l'escola dels tarats. —La nena va treure la llengua bavallosa i la va passar lentament de banda a banda.— Saps?

—La peguen cada dia?

La nena gran va fer un somriure d'orella a orella.

—Això si es prenen la molèstia. Suposo que li deuen haver afaitat el cap. El tenia infestat de polls.

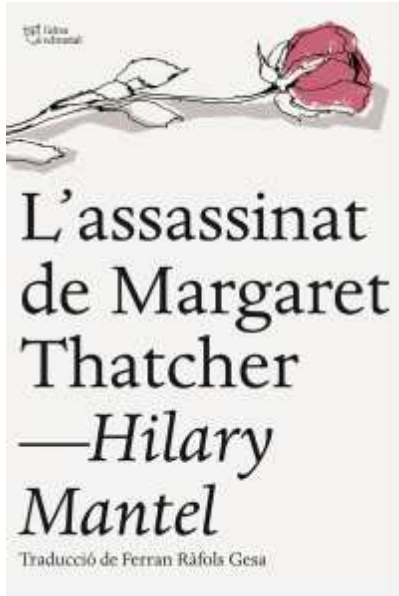
Em vaig posar la mà als cabells, vaig notar la seva absència, el fred, i un xiuxiueig a l'orella, com el xiuxiueig de la llana; un xal al voltant del cap, una suvaitat com la llana de xai: un oblit.

Deu fer vint-i-cinc anys. Podrien ser trenta. No hi torno gaire: hi tornaría, vosaltres? La vaig veure al carrer, i empenyia un cotxet sense nen a dins, només una gran bossa de roba bruta que sobreeixia, una samarreta de nadó amb una taca de vòmit, alguna cosa que s'enfilava, com una màniga de xandall, la punta d'un llençol tacat. Immediatament vaig pensar, bé, vet aquí una imatge que alegra la vista, un d'aquells anant a la bugaderia! L'hi he d'explicar a la mare, vaig pensar. Perquè pugui dir: no deixarà mai d'haver-n'hi, de miracles.

Però no ho vaig poder evitar. La vaig seguir de prop i vaig dir: «Mary Joplin?».

Va estirar el cotxet cap a ella, com si el protegís, abans de tombar-se: només el cap, la mirada que avançava lentament sobre l'espatlla, amb cautela. La cara, ara que començava la mitjana edat, s'havia fet indefinida, com de cera: esperava un pessic i un petit gir que li donessin forma. Em va passar pel cap que l'havia d'haver conegut bé per reconèixer-la ara, havia d'haver passat hores amb ella, mirant-la de gairell. Semblava que tingués la pell donada, baldera, i als seus ulls no s'hi podia llegir gran cosa. Jo esperava, potser, una pausa, un guió, un espai, un espai d'on pogués sorgir una pregunta... Ets tu, Kitty? Es va ajupir sobre el cotxet, va posar bé la roba amb un

cop de mà, com si la volgués tranquil·litzar. Després es va tombar cap a mi, i amb prou feines va reconèixer la meva presència: un únic cop de cap, un punt final.

Avançament gentilesa de [L'Altra Editorial](#)

© Fotografia de l'autora: Joshua Irwandi